

*Tyto úkoly jsou náhradou přednášky ze dne 14. 4.
- Pro studenty, kteří se neúčastnili minulého semináře platí, že musejí vyřešit všechny úkoly
tzn. otázky týkající se Hobbese, Locke, Rousseau
- pro studenty, kteří byli přítomni, tak platí jen požadavek Locke a Rousseau.*

Seminární úkoly č.3 - Co je přirozené právo?

1. Pojetí přirozeného stavu a přirozeného práva

Úkol č. 1a)

Přečtěte si text z Hobbesova díla „O občanu“, který je zveřejněn v Dokumentech na ISU pod názvem Texty-přir. právo 3-08. Je to úryvek, ve kterém Hobbes popisuje přirozený stav. Dobře se to čte a některé jeho postřehy jsou zajímavé tím, jak jsou současné. Na základě toho se pokuste zodpovědět následující otázky:

Otázky pro Hobbese, resp. jak by odpověděl Hobbes?

a) Proč tvrdíte, že lidé jsou si rovni?

.....
.....
.....
.....

b) Jak si máme představit život v přirozeném stavu?

.....
.....
.....
.....

c) Co znamená válka všech proti všem?

.....
.....

d) Jak si máme vysvětlit Vaše tvrzení „člověk člověku vlkem?“.....

.....
.....

e) Proč považujete právo na život za základní přirozené právo?

.....
.....
.....

f) Kdo je to Leviathan? A proč jste takto nazval stát?

.....
.....
.....
.....

Úkol č. 1b)

**Podobně jako v případě úkolu č. 1a pokuste se na základě ukázky zodpovědět zadané otázky:
(Znění Lockeova pojetí přirozeného práva najdete v Dokumentech ISU- Texty- Přir. Právo 3-08)**

Otázky pro Locka, resp. jak by odpověděl Locke?

a) Proč je podle Vás přirozený stav stavem dokonalé svobody? Jak si jej máme představit?

.....
.....
.....
.....
.....

b) Co znamená podle Vás, že lidé jednají podle přirozeného zákona?

.....
.....
.....

iii) Proč podle Vás lidé uzavírají smlouvy?

.....
.....
..
.....
..

1c) Pokuste se na základě zodpovězených otázek vysvětlit rozdíl mezi Hobbesovým a Lockeovým pojetím

i) přirozeného stavu.....

.....
.....

ii) přirozeného práva

.....
.....
.....

iii) smlouvy.....

.....
.....

Úkol č. 1c)

Pokuste se na základě textu zveřejněného ve výběru textů Machalová, T., Rázková, R.: Dějiny právního myšlení a také samostudia, zodpovědět následující otázky, týkající se Rousseauova pojetí přirozeného práva:

- a) Jak Rousseau vysvětluje příčiny nerovnosti mezi lidmi?**
- b) Jak chápe přirozený stav?**
- c) Jak chce Rousseau řešit nerovnost mezi lidmi?**
- d) Proč odmítá Rousseau považovat vlastnictví majetku za přirozené právo?**
- e) Jak chápe Rousseau smlouvu, čím se liší od Hobbesova a Lockeova pojetí smlouvy?**

Texty k seminárním úkolům: Přirozené právo

1. Ukázka je z práce Hobbes, T.: *O občanu. Výbor z díla. Svoboda Praha 1988, str. 134-142*

"2. Většina lidí, kteří něco napsali o státních zřízeních, buď předpokládá, nebo si přeje, případně vymáhá souhlas s názorem, že člověk je živočich od narození uzpůsobený pro společenství.

Řekové říkají ZOON POLITIKON a na tomto základě budují nauku o státě v následujícím smyslu: k zachování míru a k řízení celého lidského pokolení není zapotřebí ničeho jiného, než aby lidé společně přistoupili na nějaké smlouvy a podmínky; ty potom nazývají zákony. Jakkoli je toto axióma většinou přijímáno, je přece falešné. Je to zřejmý omyl vzešlý z příliš povrchní úvahy o lidské přirozenosti. Neboť kdo bude hlouběji pozorovat příčiny, proč se lidé shromažďují a těší se ze společenství, ten snadno zjistí, že tomu není tak proto, že by to jinak od přirozenosti nešlo, nýbrž že je to dodatečný jev. Kdyby člověk miloval druhého od přirozenosti, to jest člověka jako takového, pak by nebylo možno vysvětlit, proč se všichni lidé nemilují navzájem stejnou láskou, když jsou stejně lidmi, anebo proč se člověk raději stýká s těmi lidmi, jejich společnost skýtá čest a užitek spíše jemu než jiným. Nevyhledáváme tedy společníky vlivem přirozenosti, ale chceme od nich dosáhnout čest a prospěch: po tom dychtíme především, po nich samotných až potom. Za jakým účelem se lidé sdružují poznáme z toho, co lidé při setkání dělají. Scházejí-li se kvůli obchodu, každý si hledí ne společníka, nýbrž své záležitosti. Jestliže se scházejí, aby společně zastávali úřad, rodí se jakési přátelství navenek, je v něm však více vzájemné nedůvěry než lásky; někdy vzniká spolčení, dobrá vůle však nikdy. Jestliže se scházejí pro zábavu a obveselení, líbí se obyčejně každému nejvíce to, co vzbuzuje smích a –jak už patří k podstatě žertu– co umožňuje, aby člověk ze srovnání s cizí hloupostí či neschopností sám před sebou vyšel jako lepší. I když to někdy neškodí a neuráží, je zřejmé, že se lidé těší ne tak ze společnosti jako především ze své slávy. Ostatně většinou se při těchto setkáních pomlouvají nepřítomní a jejich celý život, výroky, činy jsou probírány, posuzovány, odsuzovány a předváděny v podobě anekdot; nejsou ušetřeni ani samotní účastníci hovoru, ba poskytují k tomu možnost, jakmile ze sezení odejdou: takže to vůbec není divné, když někdo chce vždycky odcházet z dějiště takového tlachání jako poslední. Toto jsou ty pravé požitky ze společenství, za nimiž se vlivem přirozenosti, tj. citů každému živočichu vštípených, ženeme, dokud utrpěné škody nebo napomenutí nezpůsobí (což u mnohých nenastane nikdy), že touha po přítomných požitcích se zmírní při vzpomínce na minulé. Bez toho by řeč většiny lidí, nadmíru výmluvných, pokud jde o tento předmět hovoru, byla nudná a výmluvná. ..."

str. 137

" Musíme tedy tvrdit, že velké a trvalé společnosti mají svůj původ nikoli v dobré vůli lidí, nýbrž ve strachu jednoho před druhým.

3. Příčina strachu jednoho před druhým spočívá zčásti v přirozené rovnosti lidí, zčásti ve sklonu navzájem si ubližovat. Způsobuje to, že nejsme schopni ani od druhých očekávat bezpečnost, ani ji sami sobě zajistit. Pozorujeme-li dospělé lidi a všimneme-li si, jak křehká je stavba lidského těla (při jejímž zhroucení se hroučí všechna síla, statnost i moudrost člověka) a jak je i pro nejslabšího snadné zabít silnějšího, nemáme proč spoléhat na své síly a domnívat se, že nás příroda udělala silnějšími než druhé. Rovni jsou si ti, kteří proti sobě navzájem zmohou stejně. A zmohou stejně proto, že zmohou nejvíce, totiž zabít. Jsou si tedy lidé od přirozenosti mezi sebou rovni. Nynější nerovnost byla zavedena občanským zákonem.

4. Sklon ubližovat je ve stavu přirozenosti sice vlastní všem lidem, ale nemá stejnou příčinu ani není stejným proviněním. Někdo totiž podle přirozené rovnosti dovolí ostatním totéž, co sobě (což je vlastností člověka skromného, správně oceňujícího své síly). Jiný si myslí, že druhé převyšuje: chce, aby jen jemu samotnému bylo vše dovoleno a osobuje si více úcty než ostatní (což je vlastností ducha zpupného). Jeho sklon ubližovat pochází z ješitné dychtivosti po slávě a falešného oceňování svých sil, zatímco onen předešlý člověk musí své věci a svobodu proti takovému člověku bránit.

5. Kromě toho, největší neshody vznikají ze zápolení duchů, protože tento zápas bývá nejúpornější. Vždyť nejen opačné tvrzení, ale i pouhý nesouhlas budí hněv. Neboť nesouhlasit v něčem s někým znamená mlčky ho v té věci obviňovat z omylu a nesouhlasit s ním v mnohých věcech je totéž jako mít ho za hlupáka; to je patrné z toho, že žádné války se nevedou s větší urputností než mezi sektami téhož náboženství a stranami v témtéž státě, kde jsou předmětem zápasu buď nauky, nebo způsob uskutečňování politických záměrů. A protože veškerá rozkoš ducha a veškerá radost tkví v tom, že máme s kým se srovnávat a můžeme tak vysoce smýšlet sami o sobě, je nemožné, aby si lidé nedávali najevo vzájemnou zášť a pohrdání, ať už žertem, slovy, posunkem nebo nějakým znamením; není horší nepříjemnosti pro ducha, než je tato, a z žádné jiné nevzniká silnější chtění ublížit.

6. Nejčastěji se příčina touhy lidí navzájem si ubližovat rodí z toho, že mnozí lidé současně dychtí po těžé věci, kterou však nemohou ani společně užívat, ani rozdělit; z toho vyplývá, že ji musí dostat silnější; a o tom, kdo je silnější, musí rozhodnout boj.

7. Uprostřed tolika nebezpečí, která pro přirozenou chtivost lidí denně každému hrozí, nelze nikomu vytýkat, že si dává pozor; naopak jinak to dělat nelze. Každý je totiž puzen dychtit po tom, co je pro něj dobré, a unikat tomu, co je zlé, především však největšímu přirozenému zlu-smrti, a to vlivem jakési přírodní nutnosti, která není menší než síla nutící padat kámen dolů. Není tedy nesmyslné, ani nelze kárat, ani to neodporuje správné rozumové úvaze, jestliže někdo vynaloží veškeré úsilí na to, aby vlastní tělo a údy uchránil a zachoval od smrti a bolestí. A to, co neodporuje správné rozumové úvaze, bylo uděláno, jak všichni říkají, spravedlivě a právem. Termínem právo se neoznačuje nic jiného než svoboda, kterou má každý k tomu, aby mohl podle správné rozumové úvahy užívat přirozených schopností.

Prvním základem přirozeného práva tedy je, že každý jak jen může chrání svůj život a údy.

8. Protože pak právo na dosažení cíle nemá smysl pro člověka, jemuž je odpíráno právo na prostředky k tomu nutné, vyplývá z toho, že má-li každý právo na zachování sebe sama, má také právo užívat všech prostředků a dělat všechno, co je k zachování sebe sama nezbytné.

9. Zda jsou prostředky, jichž chce někdo použít, a skutky které chce vykonat, k zachování života nebo vlastních údů nutné či nikoli, to podle přirozeného práva posuzuje on sám. Neboť kdyby to, že posuzují sám své vlastní ohrožení, odporovalo správné rozumové úvaze, posuzoval by je někdo jiný. A soudí-li jiný o věcech týkajících se jeho. Tudíž odpovídá správné rozumové úvaze, tj. přirozenému právu, abych já posuzoval jeho úsudek, totiž zda přispívá k mému zachování či nikoli.

10. Příroda dala každému právo na všechno. (Tj. ve stavu čistě přirozeném čili předtím, než se lidé navzájem zavázali nějakými smlouvami, bylo každému dovoleno dělat cokoli a vůči komukoli se mu zlíbilo a vlastnit a užívat všeho, co chtěl a mohl.)

Protože čehokoli se komu zachce, zdá se mu to dobré proto, že to chce a že to může přispět k jeho zachování, nebo se to aspoň tak může jevit (soudcem v této věci, zda je to skutečně prospěšné či nikoli, jsme v předešlém odstavci ustanovili člověka samotného, a to v tomto smyslu, že za prostředky nutné k jeho zachování musíme pokládat ty, které sám za takové prohlašuje) a protože, jak se praví v odstavci sedmém, to, co nutně přispívá k ochraně vlastního života a údů, se děje a je vlastněno právem přirozenosti, vyplývá z toho, že ve stavu přirozenosti je vše dovoleno mít a dělat všechno. Vyjadřuje to známe rčení: "Příroda dala všechno všem." Z toho je také zřejmé, že ve stavu přirozenosti je měřítkem práva prospěch.

11. Lidem však bylo velmi málo prospěšné, že měli na všechno takové společné právo, neboť účinek toho práva je skoro tentýž, jako kdyby žádné právo neexistovalo. Ačkoli totiž mohl každý o každé věci říkat: "To je moje", přece tu věc nemohl užívat kvůli sousedovi, který stejným právem a stejnou silou prosazoval, že je jeho.

12. Jestliže k přirozenému lidskému sklonu vzájemně se napadat, vyvěrajícímu z citových hnutí, zvláště však z ješitného sebeoceňování, připočteš právo všech na všechno, podle něhož jeden právem útočí, druhý se právem staví na odpor, a v němž má původ věčné podezřívání a zaujatost všech proti všem, a připočteš-li dále, jak obtížné v malém počtu a s malými prostředky se bránit nepřítelům útočícím s úmyslem nás překvapit a zničit, pak nelze popřít, že přirozeným stavem lidí před ustavením společnosti byla válka, a to ne prostá nýbrž válka všech proti všem. Vždyť co jiného je válka než ono období, kdy se jasně, silou slov i činů, projevuje úmysl bojovat? Zbylé období se nazývá mír.

13. Že trvalá válka je pramálo příznivá zachování jak lidského rodu, tak každého jednotlivého člověka, to posoudíme snadno. Je však trvalá již svou podstatou, poněvadž pro rovnost zápasících se nemůže skončit nějakým vítězstvím; samotným vítězům totiž hrozí během války neustále nebezpečí, takže musíme mít za zázrak, že někdo, byť i ten nejsilnější, je nakonec zdolán jen léty a stářím. Jako příklad se nám nabízejí v nynějším století obyvatelé Ameriky a ve stoletích dávno minulých ostatní národy, které sice nyní žijí v občanské společnosti a vzkvétají, tehdy však byly málo početné, divoké, krátkého věku, chudé, kruté, postrádající ono potěšení a krásu života, kterou zpravidla poskytuje mír a společenství. Kdokoli si tedy umínil setrvat v tom stavu, v němž je všem všechno dovoleno, protiřečí sám sobě. Neboť každý člověk vlivem přirozené nutnosti dychtí po dobrém pro sebe a neexistuje nikdo, kdo by si myslel, že válka všech proti všem, s takovým stavem přirozeně související, je pro něho dobrem. Tak nás obava jednoho před druhým přivádí k přesvědčení, že se musíme z takového stavu dostat a získat si spojení: musí-li už ta válka být, ať to není válka všech proti všem a ať nám v ní nechybí pomoc.

14. Spojenci se získávají buď násilím, nebo dohodou: násilím, když vítěz přinutí poraženého hrozbou smrti nebo spoutáním, aby mu sloužil; dohodou, když se spojenectví vytvoří za účelem vzájemné podpory a s nevynuceným souhlasem obou stran. Dále může vítěz poraženého nebo silnější slabšího (jako třeba zdravý a silný nemocného či dospělý dítě) po právu nutit, aby poskytl záruku poslušnosti, nechce-li ovšem raději zemřít. Neboť právo chránit sebe sama podle vlastního uvážení plyne z našeho ohrožení, a ohrožení vzešlo s rovností. Proto je spíše v souhlase s rozumem a je to jistější pro zachování sebe sama, že využíváme nynější výhody a zjednáваме si žádoucí bezpečí přijetím záruky, než abychom se později v nejistém boji znovu pokoušeli získat moc, z které se mezitím poražení vyvlekli, když se vzdali a nabyli sil. A naopak nelze si představit nic nesmyslnějšího, než abys slabému, kterého máš ve své moci, nechal volnost a tak si z něj udělal hned silného nepřítel. Tím se také ozřejmuje určitý závěr, že v přirozeném lidském stavu jistá a nezdolná moc dává právo na panování a nadvládu nad těmi, kteří k všemocnosti podstatně a bezprostředně právo dělat všechno.

15. Avšak pro onu rovnost sil a ostatních lidských schopností nelze očekávat, že se mohou

lidé v přirozeném stavu, tj. ve stavu války, natrvalo zachovat bez újmy. Proto je třeba usilovat o mír, pokud zasvitne nějaká naděje ho dosáhnout. Jestliže je takto nedosažitelný, musí se získávat pomoc v boji. To je požadavek správné rozumné úvahy, tj. zákon přirozenosti, jak bude hned ukázáno.

2. Ukázka je z práce: Locke, J.: Dvě pojednání o vládě. Svoboda Praha 1992, Kapitola II., str. 30 - 38;

Kapitola II.

O stavu přirozeném

4. Abychom správně porozuměli politické moci a odvodili ji z jejího původu, musíme uvážit, v jakém stavu všichni lidé jsou od přirozenosti. Je to stav dokonalé svobody řídití svá jednání a nakládati se svým majetkem a se svými osobami, jak považují za vhodné, v mezích přirozeného zákona, aniž žádají povolení nebo závisí na vůli kohokoli jiného.

Je to také stav rovnosti, v němž všechna moc a pravomoc je vzájemná, aniž jeden má více než druhý. Není nic zřejmější, než že tvorové téhož druhu a téhož stupně, bez rozdílu zrození ke všem týmž výhodám přírody a užívání týchž schopností, mají býti také mezi sebou rovni, bez podřízení nebo podrobení, dokud by pán a velitel jich všech nějakým zjevným prohlášením své vůle neustanovil jednoho nad druhým a nepřenesl na něho zřejmým a jasným ustanovením nepochybné právo na panství a svrchovanost.

5. Na tuto rovnost lidí od přirozenosti pohlíží rozvážný Hooker jako na tak samozřejmou a zcela nepochybnou, že ji činí základem onoho závazku k vzájemné lásce mezi lidmi, na němž staví jejich vzájemné povinnosti a z něhož odvozuje veliké zásady spravedlnosti a milosrdenství. Jeho slova jsou:

"Stejná přirozená pohnutka přivedla lidi k poznání, že jest jejich povinností neméně milovati jiné než sebe samy, protože vidí, že ty věci, jež jsou stejné, musí nutně všechny míti jedno měřítko. Nemohu-li si než přát, aby se mi dostalo právě tolik dobra z rukou každého člověka, kolik si kdo přeje ve své vlastní duši, jak bych měl čekati, že budu míti jakoukoli část svého přání v tom ukojení, nebudu-li já sám pečovati o to, abych ukojil stejné přání, které je nepochybně v jiných lidech, kteří jsou jedné a téže přirozenosti? Způsobiti jim cokoli, co odporuje tomuto přání, musí je nutně po všech stránkách rmoutiti stejně jako mne. A tak způsobím-li jim škodu, musím čekati, že ji utrpím také, ježto není důvodu, proč by jiní mi projevovali větší míru lásky, než bych já projevoval jim. Moje přání tedy, abych byl milován těmi, kdo mi jsou rovni přirozeností, tak velice, jak je možno, ukládá mi přirozenou povinnost, abych choval k nim zcela stejnou náklonnost. Žádný člověk nemůže neznati jednotlivá pravidla a předpisy, jež přirozený rozum vyvodil pro řízení života z onoho poměru rovnosti mezi námi samými a těmi, kdo jsou jako my" (Eccl. Pol., kn. I., odst. 7).

6. Ačkoli však toto je stav svobody, přece to není stav zvůle. Ačkoli člověk v onom stavu má nekontrolovatelnou svobodu volně nakládati se svou osobou nebo se svým majetkem, přece nemá svobodu zahubiti sebe sama nebo rovněž nějakou bytost, již má ve své moci, leč tam, kde to žádá nějaké ušlechtlejší užívání než její pouhé zachování. Stav přirozený má zákon přirozený, aby jej řídil, který zavazuje každého, a rozum, který je tento zákon, učí veškeré lidstvo, které jen chce jíti k němu na radu, že ježto všichni jsou si rovni a nezávislí, nikdo nemá poškozovati druhého v jeho životě, zdraví, svobodě nebo majetku. Všichni lidé jsouce zajisté dílem jednoho všemohoucího a nekonečně moudrého Tvůrce, všichni služebníky jednoho svrchovaného Pána, vysláni do světa na jeho rozkaz a v jeho službách, jsou jeho vlastnictvím, jehož dílem jsou učiněni, aby vytrvali, pokud se jemu, a ne někomu jinému líbí.

A ježto jsme nadáni stejnými schopnostmi a všichni máme podíl v jednom společenství přírody, tedy nelze předpokládati žádné takové podřízení mezi námi, jež by nás opravňovalo, abychom zahubili jeden druhého, jako kdybychom byli učiněni jedni pro užívání druhých, jako nižší stupně tvorů jsou učiněny pro naše užívání. Jako každý je povinen zachovati sebe a neopustiti svévolně své stanoviště, tak ze stejného důvodu má, není-li ohroženo jeho zachování, pokud může, zachovati ostatní lidstvo, a dokud nejde o to vykonati spravedlnost na provinilci, nemá odněti nebo poškozovati život nebo co směřuje k zachování života, svobodu, zdraví, údy nebo statky druhého.

7. A aby všichni lidé mohli býti zdržováni od toho, aby napadali práva druhých a aby působili škodu sobě navzájem, a aby byl zachován zákon přirozený, který chce mír a zachování všeho lidstva, je provádění zákona přirozeného v tomto stavu vloženo do rukou každého člověka. Tím každý má právo potrestati přestupníky tohoto zákona v takovém stupni, jaký může zabrániti jeho porušování. Neboť zákon přirozený, jako všechny jiné zákony, jež se týkají lidí na tomto světě, byl by nadarmo, kdyby nebylo nikoho, kdo by ve stavu přirozeném neměl moc prováděti tento zákon a tím zachovávat nevinného a zdržeti na uzdě přestupníky, a jestliže může kdokoli ve stavu přirozeném trestati druhého pro jakékoli zlo, jež způsobil, každý může tak činiti. Neboť v tomto stavu dokonalé rovnosti, kde od přirozenosti není nadřazenosti ani pravomoci jednoho nad druhým, každý musí nutně míti právo činiti, co kdokoli může činiti prováděje tento zákon.

8. A takto ve stavu přirozeném "nabývá jeden člověk moci nad druhým", ale přece ne moci absolutní nebo libovolné, aby zacházel se zločincem, když ho dostal do svých rukou, podle rozvášněné horlivosti nebo bezmezných prudkostí své vlastní vůle, ale toliko aby mu oplatil, pokud klidný rozum a svědomí nařizují, tím, co jest úměrné jeho přestupku, a tolik, co může sloužiti k náhradě a k výstraze. Neboť toto dvojí jsou jediné důvody, proč kdo může oprávněně působiti škodu druhému, tedy to, co nazýváme trestem. Překračuje přirozený zákon, prohlašuje přestupník sám, že žije podle jiného pravidla než podle pravidla rozumu a obecné slušnosti, což jest ona míra, již Bůh ustanovil jednání lidí pro jejich vzájemnou bezpečnost, a tak se stává nebezpečným lidstvu. Ježto pouto, které má je zabezpečiti proti bezpráví a násilí, je jím zeslabeno a přetrženo, což je prohřešek proti celému lidskému rodu a proti jeho míru a bezpečnosti, o něž pečuje přirozený zákon, může proto každý člověk právem, jež má, aby chránil lidstvo vůbec, zabraňovati věcem jemu škodlivým nebo kde je nutno, zničiti je, a tak může způsobiti komukoli, kdo překročil onen zákon, takové zlo, jež může v něm vzbudit lítost, aby to nečinil, a tím jej odstrašiti a jeho příkladem jiné, aby nepáchali podobné bezpráví. A v tomto případě a z tohoto důvodu "má každý člověk právo potrestati přestupníka a býti vykonavatelem přirozeného zákona".

9. Nepochybuji však, že toto se bude zdáti některým lidem velmi podivným učením, ale dříve, než je odsoudí, žádám je, aby mi rozhodli, jakým právem kterýkoli kníže nebo stát může vydati na smrt nebo potrestat cizince pro jakýkoli zločin, jež spáchá v jejich zemi? Je jisto, že jejich zákony na základě jakékoli sankce, jež se jim dostává z prohlášení vůle zákonodárcovy, nepostihují cizince. Nemluví k němu, a ani kdyby mluvily, není vázán naslouchati jim. Zákonodárná autorita, pro niž jsou v platnosti nad poddanými onoho státu, nemá moci nad ním. Ti, kdo mají nejvyšší moc dávati zákony v Anglii, Francii nebo Nizozemí, jsou vůči Indiánovi pouze jako ostatní svět, lidmi bez pravomoci. A tudíž jestliže podle zákona přirozeného každý člověk nemá moc trestati přestupky proti tomuto zákonu, jak podle jeho střízlivého soudu případ vyžaduje, nevidím, jak vrchnosti kteréhokoli společenství mohou trestati cizince jiné země, když ti vzhledem k němu nemohou míti více moci, než co každý člověk od přirozenosti má nad druhým.

10. Mimo zločin, který spočívá v porušení zákonů a odchylce od pravého pravidla rozumu, čímž se člověk stává tak dalece zvrhlým a sám dává najevo, že se vzdává zásad lidské přirozenosti a že je škodlivým tvorem, děje se tu obvykle bezpráví a ta či ona osoba, ten či onen člověk utrpí škodu jeho přestupkem. V tomto případě ten, kdo utrpěl nějakou škodu, má (mimo právo na trest společné mu s druhými lidmi) zvláštní právo domáhati se náhrady na tom, kdo ji způsobil. A kterákoli jiná osoba, jež shledává to spravedlivým, může se ještě připojit k tomu, kdo je poškozen, a pomoci mu, aby si vymohl na přestupníku tolik za utrpěnou škodu, aby ho to uspokojilo.

11. Jsou tedy dvě odlišná práva: první trestati zločin, aby se zabránilo a předešlo podobnému přestupku, kterého právo trestati má každý, druhé vymáhati náhradu, což patří toliko poškozené straně. Z nich vyplývá, že vrchnost, již jako vrchnosti se dostalo do rukou obecné právo trestati, může často, kde veřejné dobro nežádá provádění zákona, prominouti trest za zločiny ze své vlastní pravomoci, ale přece nemůže prominouti náhradu příslušející nějakému soukromníku za škodu, jež mu byla způsobena. A ten, kdo utrpěl škodu, má právo žádati náhradu ve svém vlastním jménu a on jediný může ji prominouti. Poškozená osoba má tuto moc přivlastnit si statky nebo službu provinilcovu právem sebezáchovy, jako každý člověk má moc trestati zločin, aby zabránil jeho opakování, "právem, jež má, aby zachoval lidské pokolení" a vykonal za tímto účelem všechny rozumné věci, jež může. A tudíž každý člověk ve stavu přirozeném má moc zabít vraha, i aby odstrašil jiné od podobného bezpráví (jež žádná náhrada nemůže vyvážit) příkladem trestu, jenž je očekává od každého, i také zabezpečiti lidi od útoků zločince, který zřeknuv se rozumu, obecného pravidla i míry, již Bůh dal lidstvu, vyhlásil nespravedlivým násilím a vraždou na někom spáchanou válku veškerému lidstvu a může tedy býti zahuben jako lev nebo tygr, jedna z oněch divokých šelem, s nimiž lidé nemohou míti společnost ani bezpečnost. A na tomto se zakládá onen velký zákon přirozený: "Kdo by jakkoli vylil krev člověka, skrze člověka vylita bude krev jeho." A Kain byl tak pevně přesvědčen, že každý má právo zahubiti takového zločince, že po vraždě svého bratra zvolal: "Kdo mne koli nalezne, zabije mne." Tak jasně bylo to vepsáno v srdci všech lidí.

12. Z téhož důvodu smí člověk ve stavu přirozeném trestati menší porušení tohoto zákona. Snad se někdo zeptá: smrtí? Odpovídám: Každé překročení smí býti trestáno v tom stupni a s tak velikou přísností, jež postačí, aby učinily z něho špatný kup pro přestupníka, daly mu podnět k lítosti a odstrašily jiné od podobného činu. Každý přestupek, jenž by byl spáchan ve stavu přirozeném, smí ve stavu přirozeném také býti trestán stejně a rovněž ve státě, pokud je možno. Neboť byť bylo mimo můj přítomný úmysl pouštět se zde do podrobností zákona přirozeného nebo do jeho výměr trestu, přece je jisto, že je takový zákon a rovněž že je tak pochopitelný a jasný rozumné bytosti a tomu, kdo studuje tento zákon, jako pozitivní zákony států, ano snad ještě jasnější, stejně jako je snáze pochopit rozum než fantazie a zapletené výmysly lidí sledujících opačné a tajné zájmy vkládané do slov. Opravdu totiž je tomu tak s velikou částí domácích zákonů jednotlivých zemí, které jsou jen potud správné, pokud jsou založeny na zákonu přirozeném, podle něhož mají býti upravovány a vykládány.

13. Než nepochybuji, že proti tomuto podivnému učení, že totiž "ve stavu přirozeném má každý moc prováděti zákon přirozený", bude namítáno, že je nerozumné, aby lidé byli soudci ve své vlastní věci, že sebeláska učiní lidi stranickými k sobě samým a ke svým přátelům a že naproti tomu zlomyslnost, vášeň a pomsta povede je příliš daleko při trestání jiných a že z toho bude následovati jen zmatek a nepořádek a že tedy Bůh jistě ustanovil vládu, aby držela na uzdě stranickost a násilnost lidí. Ochtově připouštím, že občanská vláda je vhodným

prostředkem proti nevýhodám přirozeného stavu, jež zajisté jsou nutně veliké, kde lidé mohou býti soudci ve své vlastní věci, jelikož je snadno si představit, že ten, kdo byl tak nespravedlivý, že činil bezpráví svému bratru, stěží bude tak spravedlivý, aby sebe sama za to odsoudil. Ale budu žádati ty, kdo činí tuto námitku, aby si připomněli, že absolutní monarchové jsou jen lidmi. A má-li vláda býti prostředkem proti oněm zlům, jež nutně vyplývají z toho, jsou-li lidé soudci ve své vlastní věci, a nemá-li tudíž stav přirozený býti trpěn, přeji si znát, jaký druh vlády to jest a o mnoho-li lepší než stav přirozený je ten, kde jeden člověk, který vládne množství, má volnost býti soudcem ve své vlastní věci a může činiti poddaným, cokoli se mu líbí, aniž má někdo nejmenší možnost vyslyšet nebo kontrolovat ty, kdo vykonávají jeho choutky a kdo musí mu býti podrobeni ve všem, cokoli činí, ať jest veden rozumem, omylem nebo vášní. To však lidé ve stavu přirozeném nejsou zavázáni si činit navzájem. A jestliže ten, kdo soudí, soudí chybně ve své vlastní nebo jakékoli jiné věci, je za to odpověden ostatnímu lidstvu.

14. Často se vyskytá jako pádná námitka otázka, "kde jsou nebo zda vůbec kdy byli nějací lidé v takovém stavu přirozeném?" A na to může nyní stačiti jako odpověď, že ježto všechna knížata a všichni vládcové "nezávislých" vlád na celém světě jsou ve stavu přirozeném, je jasno, že svět nikdy nebyl ani nebude nikdy bez četných lidí v tomto stavu. Jmenoval jsem všechny vladaře "nezávislých" společností, ať jsou či nejsou ve spolku s jinými. Nečiní totiž každá smlouva konec přirozenému stavu mezi lidmi, nýbrž toliko ta, dohodnou-li se navzájem, že vstoupí do jednoho společenství a vytvoří jedno politické těleso. Mohou lidé učinit spolu navzájem jiné sliby a smlouvy a přece stále ještě býti ve stavu přirozeném. Sliby a obchodní smlouvy mezi oněma dvěma lidmi na pustém ostrově, o nichž se zmiňuje Garcilaso de la Vega ve svých Dějinách Peru, nebo mezi Švýcarem a Indiánem v lesích amerických jsou pro ně závazné, ačkoli jsou vzhledem k sobě navzájem úplně ve stavu přirozeném, neboť pravda a zachovávání daného slova přísluší lidem jako lidem, a nikoli jako členům společnosti.

15. Proti těm, kdo praví, že nikdy nebyli nějací lidé ve stavu přirozeném, chci nejenom postavit autoritu rozvážného Hookera (Eccl. Pol., kn. I., odst. 10), kde praví: "Zákony, jež byly až dosud uvedeny," tj. zákony přirozené, "zavazují lidi naprosto, i ježto jsou lidé, ačkoli nikdy nezřídili žádné společenství ani žádnou slavnostní dohodu mezi sebou, co činiti neb nečiniti. Ale pokud sami od sebe nestačíme si opatřiti náležitou zásobu věcí potřebných pro takový život, jaký si žádá naše přirozenost, život hodný důstojnosti lidské, jsme tedy, abychom si vynahradili ony nedostatky a nedokonalosti, jež jsou v nás, pokud žijeme ojedinele a sami pro sebe, od přirozenosti vedeni k tomu, abychom hledali společenství a družbu s jinými. Toto bylo příčinou toho, že se lidé hned od prvopočátku spojili v politické společnosti." Nýbrž já nadto tvrdím, že všichni lidé jsou od přirozenosti v tomto stavu a zůstávají v něm, dokud ze svého vlastního souhlasu neučiní sebe členy nějaké politické společnosti, a nepochybuji, že to v pokračování této rozpravy zcela objasním.

3. Text k Rousseauovu pojetí přirozeného práva naleznete ve výběru textů: Machalová, T., Rázkova, R.: Dějiny právního myšlení.